

De spelende vakman

De werkplaats ‘daar draait alles om’ zegt Piet Hein Eek. Het is zijn speeltuin. In die werkplaats spreekt O&O – in het kader van de themareeks over vakmanschap - met de bekende ontwerper, timmerman en ondernemer.

Ton Bruining

In het inleidende artikel op de themareeks over vakmanschap presenteren we hem als een ‘nieuwe vakman’ (Bruining, 2013). De vraag is hoe Piet Hein Eek zelf denkt over vakmanschap. Ziet hij zichzelf als vakman? En welke waarde hecht hij aan vakmanschap?

Vakmanschap is bij de tijd

Eek: ‘Meer en meer heb ik een mening ontwikkeld over vakmanschap. Kijk, vakmanschap en ambacht worden vaak door elkaar gebruikt. Op zich

Vakmanschap is voor mij niet iets dat in het verleden is geformuleerd

is dat niet erg. Maar ik vind dat er teveel een zweem van traditie aan die begrippen zit. De vakman wordt vaak gezien als iemand die voortborduurt op een traditie. Daarmee is vakmanschap al gauw iets uit het verleden. De vakman wordt ook als een bedreigde soort voorgesteld. Dat gaat uit van de gedachte dat je iets leert en dat je dat vervolgens maar moet zien toe te passen. Ik zie een vakman veel meer als iemand die toegerust is om te anticiperen op nieuwe problemen rondom zijn vakgebied. Vakmanschap is voor mij niet iets dat in het verleden is geformuleerd. Wat mij betreft omarmt vakmanschap de problemen van het heden en ontdekt nieuwe mogelijkheden om ze op te lossen. Ik zie een vakman als iemand die de kennis heeft - het hoeft niet per se iemand te zijn die met zijn handen werkt - om in deze tijd tot een

productie te komen die bij deze tijd past. Dus als jij veel uren besteedt aan je product, maar niemand wil het hebben, dan ben je geen goede vakman.’

De vakman en zijn omgeving

Het bedrijf van Eek en Ruijgrok bevindt zich op een terrein in Eindhoven dat Striip R wordt genoemd. Het gebied is door een viaduct van de Eindhovense binnenringweg gescheiden van Striip S, de grote creatieve zone waar vroeger de Philips-fabrieken gevestigd waren. Ook Striip R was een fabrieksterrein van Philips. Het pand waarin het bedrijf is gevestigd, was vroeger de Philips Keramiekfabriek. Het stond bijna tien jaar leeg toen ze in januari 2010 zo’n 10.000 van de 28.000 m² kochten. Het bedrijf van Eek en Ruijgrok is sindsdien een ontmoetingsplaats geworden, met horeca, galeries en festivals. Eek (2013) maakte een boek over de ontwikkeling van ‘het pand’. Eek: ‘Het was dichtgespijkerd en dichtgeschilderd. Een grote uitgeleefde oude fabriek. We

Piet Hein Eek

Piet Hein Eek (1967) studeerde begin jaren negentig af aan de Design Academy in Eindhoven, met een kast van sloophout. In een tijd van ‘overdadigheid’ koos hij voor simpel materiaal en een sobere vormgeving. Samen met zijn compagnon Nob Ruijgrok fabriceert hij zijn meubilair, verlichting, keramiek en accessoires en richt hij gebouwen in. In zijn bedrijf werken ongeveer 100 mensen, waarvan 50 in de werkplaats. Over de hele wereld exposeren musea het werk van Eek.

Eek en Ruijgrok BV, Strijp R, Eindhoven

hebben de boel leeg gesloopt en met materialen van andere gebouwen die werden afgebroken, hebben we de werkplaats opgebouwd. Tijdens de Dutch Designweek van oktober 2010 gingen we open voor het publiek.

Voorheen zaten we ook in een oude fabriek. De essentie van ons bedrijf is “de werkplaats”. Alles wat ik bedenken moet gemaakt kunnen worden. In vergelijking met andere ontwerpers leggen wij het accent op de productie. Bij het zoeken naar een nieuw pand wilden we het *maken* centraal stellen. We hebben hier een houtwerkplaats, een stoffeerderij, een spuiterij, een metaalwerkplaats, lampenmontage en een keramiekwerkplaats. Trouwens, niet alleen de werkplaatsen spelen een hele belangrijke rol, maar het hele pand.’

Een goede opdracht

Het werk van Eek is niet alleen te zien in musea of te koop in designershops, maar ook in webwinkels, zoals Wehkamp. Eek: ‘Ik heb goed nagedacht over die opdracht. Waar verleen je je naam aan? Maar ze hebben ons een hele goede opdracht gegeven: “Ontwerp een archetypische collectie die jaren meekan.” We maken een eikenhouten collectie met tafels, stoelen en kasten. De doelstelling van Wehkamp is om hogerop te komen in de beleving van mensen. Ik dacht: er is maar één manier waarop het mis kan gaan en dat is als ik een rotontwerp maak. Dat geldt voor elk ontwerp. Opdrachtgevers vragen mij om iets wat ik kan, wat ik leuk vind, wat ik een goed streven vind. Dan is er alleen een afbreukrisico als ik mijn werk niet goed doe. De Wehkamp-opdracht is bijzonder, omdat hij bij het publiek en bij collega’s vragen oproept. Wanneer we een opdracht doen voor een bedrijf dat vergelijkbaar werk maakt, dan kraait er geen haan naar. Terwijl dat juist veel minder interessant is voor een ontwerper.’

Vakmanschap van de ontwerper

Eek: ‘De competentie van een ontwerper is dat je veel ideeën hebt. Als je niet heel veel ideeën hebt, dan moet je geen ontwerper worden. Heb je ze

wel, dan is vervolgens de vraag: welke ideeën ga je waarvoor gebruiken? En kan je ideeën krijgen op een moment dat je dat zelf wilt? Je kan leren om ideeën te genereren. Niet elk idee is vruchtbaar. Belangrijk is ook hoe je de mogelijkheden die je om jezelf heen hebt gecreëerd met die ideeën kunt verbinden. Je zit als een soort spin in het web. Bij mij is dat letterlijk zo. Ik zit hier als een soort egocentrisch Eekje middenin dit bedrijf dat totaal is gebaseerd op, en is gebouwd rondom, mijn competenties. Overigens heeft iedereen zo’n web. Dat geldt ook voor de jongens in de werkplaats. Daarin gebeurt er van alles. Je moet de dingen die voor de hand liggen doen. In mijn ontwerp heb ik altijd vanuit materialen en ambacht gewerkt, dus ik creëer altijd situaties waarin ik een hoop materialen en ambacht om me heen heb.’

Fascinatie voor materialen en arbeid

Eek vertelt dat zijn fascinatie voor materialen en arbeid voortkomt uit ‘een tijd waarin mensen met een betrokkenheid iets verzamelden, plakten, knipten. Extreme vormen van huisvuil waarin veel tijd verloren gaat. Mijn fascinatie komt voort uit een tijd waarin er juist geen tijd is. Dan ga je vanzelf dingen die met veel tijd gemaakt zijn waarderen. Ik vermoed ook dat het succes van ons natuur- en afvalproject daarmee te maken heeft. Dat project begon als een gedachtespinsel van mezelf. Het kwam voort uit mijn ergernis over het weggooien van materialen en de wens om te ontsnappen aan de alledaagse noodzaak zo efficiënt mogelijk te werken. In de wedstrijd om zo min mogelijk te werken voor zoveel mogelijk geld wordt er steeds minder aandacht besteed aan restmaterialen. Dat wordt al snel als afval beschouwd. Het is goedkoper om uit een grote balk veel kleine onderdelen te zagen, dan kleine stukjes hout te bewaren, te onthouden waar ze liggen en vervolgens de bruikbare stukken hout te selecteren, om er per stuk een pootje van te maken. Ik dacht: draai het om. Materiaal is

Draai het om. Materiaal is goud waard en arbeid is gratis

goud waard en arbeid is gratis. Dan kan en mag je zoveel tijd als je wilt besteden. Waar er normaal zo min mogelijk aandacht wordt besteed, wordt de waarde van deze objecten voor 100% bepaald door engelengeduld. Het enige wat je koopt, is iemands aandacht. Maar dan ook heel veel.

Er is langzamerhand een enorme discrepantie ontstaan tussen dure arbeid en goedkope materialen. Deze grootheden zijn volgens mij “uit evenwicht”. We gooien veel weg, omdat het teveel geld kost om er iets van te maken. We zijn onszelf

te hoog gaan waarderen. Voor mij was het afvalproject een experiment om te zien wat er uitkomt als je de belangrijkste spelregels van ontwerpen en produceren van een product loslaat en je iets heel anders gaat doen.'

Rijnlands denken

Eek: 'Als je goed wilt functioneren, dan moet je zorgen dat je voelt als een vis in het water. Je omgeving moet in orde zijn, dat is het enige wat ik me vanaf het allereerste begin dat ik het bedacht tot op de dag van vandaag, nadrukkelijk voor ogen houd. Ik schreef het al op tijdens mijn eindexamen, meer dan twintig jaar geleden. Het gekke is dat ik me dat toen niet realiseerde. Al deed ik het al wel. Wat dat betreft ben ik vrij onveranderlijk. Dat wil niet zeggen dat je je niet ontwikkelt. Je wordt je meer bewust van dit soort zaken. Als je 100 mensen hebt rondlopen, dan ga je wel een keer nadenken. Hoe wil je eigenlijk in het leven staan? Natuurlijk zijn er mensen die heel gestrest raken van veel personeel. Dat moet je niet doen. Ik word gestrest als ik weinig perso-

Ik word gestrest als ik weinig personeel heb

neel heb. Dan kan ik minder doen. We hebben altijd gedacht: we gaan zorgen voor mogelijkheden en dat impliceert mensen en denkkraft. Dat heeft me veel opgeleverd en dat mag je er ook van verwachten. Als ik wil dat ikzelf en de mensen om me heen goed functioneren, dan moet ik zorgen dat ik een omgeving heb waarin de mensen om me heen zich ook goed voelen. En de klanten ook. De gedachte dat je met de zorg voor je mensen en voor een goede omgeving resultaten kunt boeken en succes kunt hebben, dat is min of meer het Rijnlandsmodel. De Amerikanen hebben zo iets van: dit is het doel, en als ik met de helft van de mensen kan, dan is het ook goed. Als ik ze dan weer nodig heb, dan haal ik ze er weer bij. Ze gebruiken personeel, organisatie en de omgeving als middel om bij het doel te komen.'

Geen doelen maar mogelijkheden

Eek: 'Het afvalproject is een omkering van ons werk. In de productie proberen wij altijd te optimaliseren. Als je met weinig tijd, geld en energie en weinig materiaal iets maakt, dan ben je concurrerend als een ander dat niet doet. Mijn ontwerpen zijn voor 100% gebaseerd op onze mogelijkheden, anders kunnen we er niet van leven. Zo bedenk ik geen producten voor machines waarover we niet beschikken. Wij hebben hier eigenlijk geen doelen, wel mogelijkheden. Als je een doel gaat nastreven, dan laat je zoveel aan moge-

Balken afvaldressoir (Piet Hein Eek)

lijkheden en kansen liggen. Ik geloof niet dat je veel bereikt door halsstarrig iets na te streven. Ik denk dat je dan vooral veel niet bereikt. Een doel moet vaak, maar als een doel niet hoeft, dan komt er van alles veel rustiger en relaxter tot je. Als dat niet het geval is, dan geeft het niet, want het hoefde niet. Er zit in onze cultuur te veel waardering voor mensen die *coûte que coûte* hun doel willen halen en als het dan een keertje lukt, dan is het helemaal geweldig. Als iemand zegt: "Het is fantastisch, ik heb er tien jaar voor gewerkt!", dan denk ik man..., je hebt tien jaar van je leven weggegooid. Had gewoon lekker gewerkt, dan was er ook wel iets uitgekomen. Misschien wel iets veel mooiers, zonder al dat geploeter. In onze cultuur bestaat heel erg de neiging om tomatenplanten in zandbakken te laten groeien, terwijl iedereen weet dat tomatenplanten heel slecht gedijen in een zandbak. Het is veel mooier om te roeien met de riemen die je hebt. Maak iets met de machines die in je werkplaats staan. Je kunt heel veel bedenken dat gemaakt moet worden met een machine die er niet is. Het kost dan heel veel om het voor elkaar te krijgen. Natuurlijk heb ik wel allerlei ideeën over waar ik naartoe wil. We tasten voortdurend af, waar gaat het naartoe, wat zijn de mogelijkheden, wat zouden we graag willen? Zo willen wij wel een winkel in Maastricht of internationale dealerwinkels. Ik ga het er niet doorduwen. Komt er een moment dat de mogelijkheid, de ruimte en het geld er is, dan realiseer je dat. Dat is een soort tactiek.'

In shape zijn

'Als ik iets in mijn hoofd heb en het wordt totaal anders, dan is het ook goed. Ik probeer er intussen wel voor te zorgen dat we "in shape" zijn. Klaar om ergens op in te springen. In het vorige pand hadden we geen ruimte meer voor machines. Tegen de tijd dat we een machine kopen, dan kopen we weer mogelijkheden. Laatst zijn onze jongens gaan kijken naar een waterstraalmachine, een soort zaagmachine, met een harde kleine straal die overal doorheen gaat. De keuze ging tussen

een waterstraal of een laser. Ik vond de waterstraal het leukste, want daar kan je alles onder leggen. Een laser is veel beperkter. Al voor zo'n machine binnenkomt, hebben we voorpret en wrijft iedereen al in zijn handen. Als dat ding er dan is, dan kan het zijn dat we geen tijd hebben om erin te duiken, maar op een gegeven moment staat zo'n machine gewoon de hele dag te draaien.'

Werkplaats als ontwikkelplaats

In de werkplaats is er een opdeling van meehelpen aan serieproductie tot het zelfstandig uitwerken van projecten. Eek: 'De mensen die in hun ontwikkeling het verst zijn werken aan de projecten. Projecten worden steeds ingewikkelder. Wat vroeger een project was, is dat nu niet meer. We draaien er nu zeven tegelijk. De moeilijkheidsgraad en kwaliteit gaan elke keer omhoog. Het bedrijf groeit zelf ook in zijn mogelijkheden. Aan de onderkant zie je mogelijkheden ontstaan om het werk op te splitsen in simpele onderdelen. Aan de bovenkant wordt het complexer. Een paar jongens in mijn werkplaats zijn beter dan dat ik ooit ben geworden. Ik werk al een hele poos niet meer en zij gaan maar door. Al is dat wel toegepast op mijn manier van tekenen en aansturen. Alles wat zij maken, heb ik uiteindelijk getekend. Van iedereen hier ken ik de meeste details en trucs. Bij ons zitten jongens die al heel lang meedraaien, die opdrachten uitvoeren en projecten

Ik ben best tevreden over de beroepsopleidingen in Nederland

draaien. Die kunnen echt heel veel. Ik heb ook jongens die maar één product kunnen maken en meer moet je hun ook niet vragen. Dat is ook ambacht. Ik heb het laatst nog een keer opgezocht in het woordenboek: "Het je aanleren van een technische vaardigheid en het herhalen daarvan".'

Herwaardering van het ambacht

Eek: 'Ik heb wel iets van een missionaris. Ik heb een tijd lesgegeven op de Design Academy. Dat vond ik geweldig, je kennis overdragen en nadenken. Daar kan ook iets belerends insluipen. Maar naar de jeugd heb ik dat niet. Je werkt één op één. Dat is een gift. Overigens heb ik veel meer het gevoel dat je jongeren moet faciliteren dan dat je ze iets moet leren. Ze weten hun eigen weg wel te vinden.'

De meeste medewerkers van Piet Hein Eek komen van de ROC's en de meubelmakersvak-school. Eek: 'Ik ben best tevreden over de beroepsopleidingen in Nederland. Alleen verbaast het me soms wel hoe lang het duurt voordat mo-

Houtwerkplaats Eek en Ruijgrok

derne technieken in de opleiding doordringen. Zo heeft het twintig jaar geduurd voordat leerlingen in de opleidingen met computergestuurde machines leerden omgaan. Veel belangrijker is de maatschappij en de mate waarin wij ambacht als iets waardevols zien. Lange tijd is dat niet zo geweest. Ik heb het idee dat dat nu wel weer aan het veranderen is.'

De spelende, nieuwe vakman

Met zijn ontwerpen, zijn materialen en manier van produceren, laat Eek zich zien als een nieuwe vakman bij uitstek, de spelende vakman. Al zullen veel medewerkers in de werkplaatsen van Eek & Ruijgrok nog klassieke ambachtslieden zijn, de mens-makers. Eek zelf is als een kabouter 3.0. Hij speelt met ontwerpen, materialen, productiemethoden en bedrijfskundige concepten en provoceert daarmee het denken. Met zijn spel verschaft hij ongetwijfeld niet alleen zichzelf genot (De Mul, 2010), maar lijkt hij ook de wereld om hem heen te prikkelen, te beïnvloeden en te verbinden. Daarbij gaat het niet alleen over zijn werknemers, opdrachtgevers en klanten, maar bijvoorbeeld ook over de stad Eindhoven. Zonder dat te romantiseren en te omarmen, kunnen we daar als opleiders veel van leren. ●

Literatuur

- Bruining, T. (2013). Vakmanschap, verlies en perspectief. *Opleiding & Ontwikkeling* (26) 1, pp. 50-53.
- Eek, P. (2013). *De werkplaats*. Eindhoven: Eek & Ruijgrok publishers.
- Mul, J. de (2010). Homo ludens 2.0. *De Volkskrant*, 27 november 2010.

Dr. Ton Bruining is diëtist, organisatiekundige, opleidingskundige en humanisticus. Hij is als senior adviseur voor KPC Groep werkzaam in het beroepsopderwijs. E-mail: ton.bruining@gmail.com